

Poľské korunovačné klenoty na hrade Ľubovňa

DALIBOR MIKULIK

Ľubovniansky hrad, postavený pravdepodobne okolo roku 1307, bol vo svojej sedemstoročnej histórii miestom mnohých významných udalostí, ktoré ovplyvnili dejiny uhorsko-poľského pohraničia. Hlavnou funkciou hradu bola ochrana severovýchodnej hranice Uhorska, vyberanie poplatku pre kráľa, ako aj kontrola obchodných ciest. Navštívili ho mnohí poľskí a uhorskí panovníci. Prelomovým bol rok 1412, keď sa hrad stáva centrom správy tzv. spišského zálohu (ktorý skončil de facto v roku 1769 a de iure v roku 1772). Obdobie poľského zálohu je obdobím politického, hospodárskeho a kultúrneho rozmachu nielen hradu Ľubovňa ako centra správy zálohu, ale aj všetkých šestnástich zálohovaných spišských miest.

Jednou z najvýznamnejších udalostí v dejinách hradu Ľubovňa bolo aj ukrytie poľských korunovačných klenotov a celého poľského kráľovského pokladu v útrobách hradu. Previezli ich sem po napadnutí Poľska Švédmi v roku 1655. Je potrebné priblížiť si medzinárodnú politickú situáciu, ktorá viedla k takémuto aktu.

Počas vlády poľského kráľa Jána II. Kazimíra, posledného zo švédскеj dynastie Vasovcov, došlo k tzv. švédскеj potope (poľsko-švédске vojna). V lete roku 1655 zaútočila na Poľsko švédске armáda Karola X. Gustáva, ktorú tvorili prevažne nemeckí žoldnieri. Rýchlo padli mestá Poznaň, Varšava a v októbri 1655 aj Krakov.

V ohrození bol aj samotný poľský kráľ Ján II. Kazimír, navyše šľachta bola demoralizovaná, a tak kráľ po čase opúšťa Krakov. Kráľovskú pokladnicu na hrade Wawel odomkli a najcennejšie kráľovské klenoty previezli na

hrad Ľubovňa. Transport kráľovských insígnií spolu s klenotmi a dôležitými archívnymi dokumentmi zabezpečoval Juraj Lubomírski, vtedajší starosta zálohovaného Spiša s centrom na hrade Ľubovňa.¹

Truhlice s kráľovským pokladom boli označené kráľovskou pečatou a pečatami kancelára Koryciánskeho a Lubomírského. Okrem poľských korunovačných klenotov priviezli na hrad aj tzv. švédsku a moskovskú korunu,² ktoré boli súčasťou kráľovského pokladu od čias vlády Žigmunda III. Tieto koruny sa považovali za súkromné koruny poľských kráľov zo švédскеj dynastie Vasa. V poľskej historiografii je Ľubovniansky hrad v tomto období často označovaný ako miesto emigrácie, úkrytu a obrany, ktorý dáva výrazné možnosti kontaktov

Repliky poľských korunovačných klenotov

Repliky poľských korunovačných klenotov

Foto: P. Sás

M. Bacciarelli: Poľský kráľ Ján II. Kazimír, zbierky kráľovského zámku vo Varšave.

M. Bacciarelli: Poľský kráľ Ján II. Kazimír, zbierky kráľovského zámku vo Varšave.

Foto: A. Ring

Poľska so zahraničím. Poľský kráľovský poklad bol na hrade Ľubovňa ukrytý do roku 1661, keď sa ukončila vojna so Švédmi. Následne ho previezli na kráľovský hrad Wawel v Krakove.

Spišského starostu sídliaceho na hrade Ľubovňa Juraja Lubomirského menoval poľský kráľ za veliteľa vojsk, ktoré mu ostávali verné. Lubomirski začal mať významné postavenie, o jeho priazeň sa uchádzal nielen poľský kráľ, ale aj švédsky kráľ. Lubomirski udržiaval kontakty aj so sedmohradským kniežaťom Jurajom Rákocim (Rákoczy), s ktorým bol vo vzdialenom príbuzenskom vzťahu a ktorého nabádal kandidovať na poľský trón. Na Ľubovnianskom hrade sa uskutočnili rozhovory s Mikesom Mihályom, ktorý bol Rákociho poslom.

V boji o následníctvo na poľský kráľovský trón apeloval Ján Kazimír na rakúskeho cisára Leopolda I., aby obsadil spišské mestá a hrad Ľubovňa. Odvolával sa na to, že spišský záloh bol a stále je len určitou pôžičkou v rukách Poľska. K obsadeniu hradu Ľubovňa rakúskymi vojskami však nedošlo. Leopold a Ján Kazimír vojnu so Švédmi ukončili 3. mája 1660 tzv. oliwským mierom, ktorý sprostredkovalo Francúzsko. Poľsko stratilo tretinu svojho vtedajšieho územia aj svoje veľmocenské postavenie. Panovník po úteku z Poľska vyviezol aj množstvo predmetov z kráľovského pokladu, ktoré sa dodatočne vracali späť do Krakova.

Juraj Lubomirski, spišský starosta (1634 – 1660)

Juraj Lubomirski, spišský starosta (1634 – 1660)

chodba a zámocké schody boli obťahanuté červenným súknom. Vo väzoch privezených z Talianska horeli orientálne aromatické oleje. Väčšia časť pokladu Lubomirských: zlatý a strieborný riad, koberce, gobelíny utkané majstrovskými flámskymi rukami, sochy, hodiny, klenotmi zdobené skrine, stolíky vykladané perleťou a jantárom už skôr pozväžali do Ľubovne, aby ich zachránili pred švédskou hrabivosťou. Teraz to všetko bolo tu rozostavené, porozvešané, priam oči oslepovalo a menilo tento zámok na akúsi čarovnú rezidenciu.

Z Ľubovne Ján II. Kazimír pokračoval cez Jasło a Krosno do ďalšieho lubomirského sídla, ktorým bol zámok Łańcut. Panovník sa ukrýval aj mimo hranice súdobého Poľska, v Sliezsku. Lubomirski mu ponúkol trvalú ochranu a tzv. exil v Ľubovni, kráľ to však neprijal. Ľubovňa bola totiž považovaná za oblasť mimo hraníc Poľska. Lubomirski bol menovaný za hlavného veliteľa vojsk, ktoré neprijali švédsky protektorát. Mohol vytvárať nové vojenské oddiely na hradoch a zámkoch pod záštitou samotného kráľa.

Na hrade Ľubovňa sa pred Švédmi ukrývala skupina cirkevných a svetských hodnostárov: krakovský biskup a podkancelár Andrzej Trzebicki, krakovský vojvoda Dominik Zasławski, lubelský vojvoda Jan Tarło, biecký kastelán Jan Wielopolski a kaluský starosta Jan Sobiepan Zamoyski.⁴ Poľská šľachta sa rozhodla vyjednávať rovnako s poľským kráľom Jánom II. Kazimírom, ako aj so švédskym kráľom Karolom Gustávom. Skôr ako brániť samotného kráľa chcela podporovať záujmy Poľska. Hlavnou osobnosťou vo vyjednávaní bol ľubovniansky hradný pán Juraj Lubomirski.

Kamenná tabuľa s erbom Lubomirských

Kamenná tabuľa s erbom Lubomirských

Foto: P. Sás

Ján II. Kazimír mal v čase nástupu na poľský trón za sebou kariéru vysokého cirkevného hodnostára – bol jezuitom, rímskym kardinálom. Na poľský trón zasadol v roku 1649 a v tom istom roku sa oženil s Ludvikou Máriou. Jeho vládu poznačila nielen vojna so Švédskom, ale aj ďalšie vojny s Ruskom, Tureckom, krymskými Tatármi a kozákmi.

Na Nový rok 1656 vkročil kráľ Ján II. Kazimír do Podolíncu, kde ho privítal Juraj Lubomirski.³ Potom zotrval niekoľko dní na hrade Ľubovňa. Udalosť detailne opisuje Henrich Sienkiewicz vo svojom diele Potopa: *V Ľubovni hrmeli na privítanie hostí delá, až sa veže a cimburie zahalili dymom, zvony vyzväňali ako na požiar. Nádvorie hradu, na ktorom kráľ vystúpil,*

Už v roku 1658 bolo v Krakove vydané nariadenie a menovaná komisia, ktorá sa na začiatku roka 1659 mala vybrať na hrad Ľubovňa a vykonať tam revíziu kráľovského pokladu počas tzv. neistých časov v domovine. Poľský sejm vydal nariadenie, že *ktokoľvek by počas týchto ťažkých časov z domoviny zobral alebo ukradol čokoľvek z pokladu (poľských klenotov), je povinný to ihneď odovzdať. Ak to nebude v kontexte s pôvodným inventárom pokladu, v danej veci sa okamžite začne vyšetrovanie.* Nariadenie bolo vydané na základe podozrenia o čiastočnom rozkrádaní kráľovského pokladu, ktorý sa nakoniec v roku 1661 vrátil na Wawel. Inventúra pokladu na hrade Ľubovňa nebola vykonaná.

Po ukončení poľsko-švédскеj vojny nepoznáme presný stav kráľovského pokladu. Aj napriek prísnemu nariadeniu a hrozbám trestu sa v neskorších správach objavili údaje o zmiznutých častiach pokladu, ktoré boli následne vykúpené od ich nových majiteľov. Napríklad v roku 1663 boli vykúpené 4 kusy zlatých reťazí od Stanislava Kazimíra Benievskeho a Jána Leščinského.⁵ Množstvo klenotov sa už do kráľovského pokladu na hrad Wawel nikdy nevrátilo.

Prevoz a uloženie poľských korunovačných klenotov na hrade Ľubovňa posilnilo a postavenie hradu v očiach poľského kráľovstva. Veď práve na tomto hrade sa šesť rokov ukrýval nielen najcennejší poklad Poliakov ale aj koruna – symbol ich autonómnosti, tradície a bohatej histórie.

Postavenie hradu sa prejavilo v rozhodnutí poľského sejmu v roku 1658, keď ho zaradili medzi šesť pevností, ktoré sa mali udržiavať na náklady poľského štátu. Taktiež vojenská záloha na hrade sa mala zvýšiť na 120 osôb.⁶

Hrad Ľubovňa sa stal miestom ukrytia poľského kráľovského pokladu aj preto, lebo od roku 1412 bol centrom zálohovaného územia spravovaného Poľskom. Zároveň bol „nárazníkovým“ miestom a vstupom do Poľska zo severu. V 16. storočí prešiel hrad renesančnou a následne do polovice 17. storočia barokovou prestavbou. Stal sa tak najlepším miestom úkrytu kráľovského pokladu. Rozhodujúca bola aj poloha hradu v najjužnejšej časti vtedajšieho Poľského kráľovstva.

Dôležité bolo aj postavenie vtedajšieho starostu zálohovaného Spiša, ktorým bol Juraj Lubomirski, pochádzajúci z významnej magnátskej poľskej rodiny. Bol tretím z rodu Lubomirských, ktorí zastávali funkciu spišského starostu. Prvým bol Sebastián Lubomirski (starý otec Juraja), ktorý v roku 1591 získal Ľubovniansky hrad. Počas starostovania Stanislava Lubomirského (otca Juraja) prešiel hrad významnou barokovou prestavbou. V roku 1642 pribudol nový barokový palác a v roku 1647 aj hradná kaplnka zasvätená sv. Michalovi.

Korunovačné klenoty na nákresoch J. CH. Wernera z roku 1764, Kabinet rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave

Family Korunovačné klenoty na nákresoch J. CH. Wernera z roku 1764, Kabinet rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave

Ceremoniálny meč a insignie Rádu bieleho orla na nákresoch J. CH. Wernera z roku 1764, Kabinet rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave

Ceremoniálny meč a insignie Rádu bieleho orla na nákresoch J. CH. Wernera z roku 1764, Kabinet rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave

Baroková prestavba hradu bola ukončená počas starostovania Juraja Lubomirského, ktorý sa stal spišským starostom ešte za života svojho otca Stanislava (1634). Juraj bol druhorodným synom Stanislava Lubomirského a Žofie Ostrogskej.⁷ Už v mladosti sa prejavoval ako veľmi ambicióznym, stal sa zástupcom krakovského vojvodstva na zasadnutiach poľského sejmu.

Zúčastnil sa aj mnohých vojenských konfliktov, za čo získal titul kráľovského poľného hajtmana.⁸ Jeho hlavnou úlohou na hrade Ľubovňa bolo udržiavať vojenskú posádku hradu a zabezpečiť ochranu južnej hranice Poľska.

Višňovecký (Wiśniowiecki) zvolený poľskou šľachtou.

Korunovačné klenoty boli pre Poliakov symbolom suverenity, stabilného politického, spoločenského a kultúrneho diania v Poľsku. Zhmotňovali rovnocenné postavenie Poľského kráľovstva medzi vtedajšími európskymi štátmi. Mystika aktu korunovácie spočívala v premenne človeka – smrteľníka v nadpozemskú bytosť s mocou danou bohom. Kráľ korunováciou získal transcendentálnu moc. V stredoveku sa uznávala predovšetkým teologická podstata korunovácie, hlavnou dogmou bol obraz pozemského kráľovstva ako zrkadla nebeského kráľovstva. Pomazanie budúceho kráľa svätými olejmi bolo z hľadiska symboliky najdôležitejším aktom celého korunovačného ceremoniálu a malo najväčší význam pri udeľovaní vlády.¹⁰

Vo výtvarnom umení sa často objavuje motív korunovácie, napr. kráľa Dávida alebo Panny Márie a ďalších, a možno ich prezentovať aj na zbierkovom fonde Ľubovnianskeho múzea. Súčasťou ikonostasu dreveného kostolíka z Matysovej (1833) sú ikony kráľov Dávida a Šalamúna. Obaja majú na hlavách kráľovské koruny. Hradné múzeum vlastní aj litografiu symbolického korunovania posledného kráľa oboch Sicílií Francesca II., bratanca Karolíny de Bourbon-Zamoyski. Jej manžel Andrej Zamoyski bol predposledným majiteľom hradu Ľubovňa. Autorom litografie je Alfonz Mucha, dielo je prejavom jeho ranej secesnej tvorby

Pre pochopenie významu a symboliky poľských korunovačných klenotov je potrebné nahliaďnuť do histórie Poľského kráľovstva. Prvým korunovaným poľským kráľom bol Boleslav Chrabrý (992 – 1025). Tým sa 18. apríla 1025

Čiast korunovačného úboru a trónne kreslo na nákresoch J. CH. Wernera z roku 1764, Kabinet rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave.

Čiast korunovačného úboru a trónne kreslo na nákresoch J. CH. Wernera z roku 1764, Kabinet rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave.

Po ukončení švédsko-poľskej vojny Juraj nesúhlasil s eklektickou voľbou kráľa a postavil sa na odpor tzv. *vivente rege* (výber panovníka ešte počas života aktuálneho vládcu Poľska). Podstata spočívala v rýchlej abdikácii Jána II. Kazimíra, ktorý mal za úlohu dosadiť na trón francúzskeho kandidáta, knieža d'Enghien. Tejto politike sa bránila vtedajšia poľská šľachta na čele s Jurajom Lubomirským. Odpoveďou kráľa na túto iniciatívu bol protokol o zákaze podpory Juraja vydaný 11. mája 1666. Trestom malo byť vyhlásenie oponentov kráľa Jána II. Kazimíra za rebelov s následnými postihmi.

Napriek tomu, že počas celej švédskej „potopy“ bol Juraj lojálny voči poľskému kráľovi Jánovi Kazimírovi, v roku 1663 začal medzi nimi spor. Dôvodom bolo Jurajovo provokujúce vystupovanie voči kráľovi aj jeho rozsiahle majetky. Musel opustiť Spiš a výpadky proti kráľovi organizoval zo Sliezska (Vroclav). V dôsledku toho mu skonfiškovali majetky a bol odsúdený na smrť. V apríli 1665 vkročil s rakúskymi oddielmi na hranicu Poľska a obsadil Ľubovňu.⁹ Bol autorom manifestu *Ochranca voľnosti pred absolutizmom dvora Jána Kazimíra.*, ktorý v Poľsku podnietil rozpútanie občianskej vojny.

Juraj Lubomirski umrel v roku 1667 v dobrovoľnom vyhnanstve bez toho, aby sa dočkal rehabilitácie. Kráľovi Jánovi II. Kazimírovi sa nepodarilo dosadiť na poľský trón francúzskeho kandidáta. Naopak, po smrti manželky v roku 1667 upustil od svojich zámerov, abdikoval (16. september 1668) a ušiel do exilu vo Francúzsku. V roku 1669 na trón zasadol Michal Korybut

Korunovácia neapolského kráľa Francesca II. na litografii A. Muchu, koniec 19. storočia.

Korunovácia neapolského kráľa Francesca II. na litografii A. Muchu, koniec 19. storočia.

Zo zbierok Ľubovnianskeho múzea.

Poľské kráľovstvo zaradilo medzi vtedajšie európske kráľovstvá.

Nemecký cisár Oto III. navštívil metropolu vtedajšieho Poľska ešte v roku 1000, keď zložil hold relikviám sv. Vojtecha.¹¹ Kronikár Anonymus zaznamenal: cisár zložil zo svojej hlavy cisársky diadém a položil ho na hlavu Boleslava Chrabrého.

Boleslav Chrabrý sa korune netešil dlho, ešte v roku 1025 (v roku svojej korunovácie) zomrel a jeho následník – syn Mieško II. čelil veľkej opozícii a krajinu opustil. Poľsko bolo potom opätovne označované len ako „kráľovská provincia“ cisárstva. Korunovacia týchto dvoch panovníkov mala primárny význam v tom, že sa nimi Poľsko včlenilo medzi európske monarchie.¹²

Napriek viacerým pokusom o znovuzrodenie Poľského kráľovstva došlo k jeho obnoveniu až v roku 1320. Korunovačný akt Vladislava I. Lokietka a jeho manželky Hedvigy sa konal v Krakove 20. januára 1320, ktorý sa tak stal korunovačným mestom poľských kráľov. Poľsko sa od čias vlády Kazimíra Veľkého (následník Vladislava I. Lokietka) označovalo ako *Regnum Poloniae*, koruna poľského kráľovstva bola nazvaná *Corona Regni Poloniae* alebo *Corona privilegia*.

Korunovačný akt tradične pozostával zo štyroch úkonov: pochovanie predošlého kráľa, pešia púť kráľovského kandidáta z Wawelu do kostola na Skalke (tradícia späť s biskupom sv. Stanislavom), duchovná očista kandidáta formou pôstu, spovede a rozdávania almužien a samotný akt korunovácie (zvyčajne v nedeľu).

Vladislav I. Lokietko dal na svoju korunováciu zhotoviť novú korunu, ktorá sa potom používala na akt korunovácie až do roku 1764, keď ňou korunovali posledného poľského kráľa Stanislava Augusta Poniatovského.

Koruna dostala pomenovanie *Koruna Boleslava Chrabrého* podľa prvého poľského kráľa a jej nositelia sa takto odvolávali na dávnu históriu Poľského kráľovstva. Práve táto koruna bola ukrytá na hrade Ľubovňa.

Poľská kráľovská pokladnica s klenotmi a ostatným kráľovským pokladom bola uložená v Krakove. Najstaršia revízia tejto pokladnice bola vykonaná v roku 1475. Dohľad nad pokladnicou mal jej správca a sedem senátorov. Klenoty boli uchovávané v špeciálnych puzdrách a vložili ich do zapečatených truhlíc zabezpečenej kľadkou a zámkami.

V roku 1370 vymiera rod Piastovcov. Posledným kráľom z tejto dynastie bol Kazimír III. Veľký. Za ďalšieho poľského kráľa korunovali Ľudovíta I. Veľkého (od roku 1342 bol uhorským kráľom). Po polstoročí sa poľská koruna opäť ocitá v cudzích rukách.

Kráľ Ľudovít I. Veľký je známy aj z dejín mesta Stará Ľubovňa. V polovici 14. storočia udelil Ľubovní mestské výsady podľa vzoru Košíc.¹³

M. Bacciarelli: Boleslav Chrabrý, prvý poľský kráľ, zbierky kráľovského zámku vo Varšave

M. Bacciarelli: Boleslav Chrabrý, prvý poľský kráľ, zbierky kráľovského zámku vo Varšave

Reprofoto: Ľ. Mišurová

M. Bacciarelli: Poľská kráľovná Hedviga, zbierky kráľovského zámku vo Varšave

M. Bacciarelli: Poľská kráľovná Hedviga, zbierky kráľovského zámku vo Varšave

Foto: A. Ring

Mešťanom dal právo voliť si richtára a mestskú radu a právo výročného trhu. Na hrade Ľubovňa je v súčasnosti vystavený portrét Ľudovíta Veľkého, ktorý dali vyhotoviť Ľubovníania ako prejav svojej vďaky.

Ľudovít I. Veľký po korunovácii za poľského kráľa (13. novembra 1370) vyviezol kráľovskú korunu do Uhorska. Chcel zabrániť snahám Poliakov o korunovanie domáceho kandidáta. Poľské korunovačné klenoty ostali na Vyšehrade do roku 1412.¹⁴

Je známe, že Ľudovít I. Veľký, ktorý nemal mužského následníka, sa snažil sobášnou politikou zabezpečiť uhorský a poľský trón svojim dvom dcéram. Po Ľudovítovej smrti bola 15. októbra 1384 za prvú poľskú kráľovnú korunovaná jeho dcéra Hedviga. Bola to jediná kráľovná v de-

Replika poľskej korunovačnej koruny

Replika poľskej korunovačnej koruny

Replika poľského korunovačného jablka

Replika poľského korunovačného jablka

Foto: P. Sás

jiných Poľského kráľovstva, ktorá bola korunovaná ako panovník-muž a nie ako kráľovná-manželka. Korunovácia sa konala v Krakove, keď mala Hedviga iba 10 rokov.

V súvislosti s príchodom Hedvigy do Poľska sa priamo na hrade Ľubovňa v roku 1384 uskutočnili rokovania vtedajšieho brandenburského markgrófa Žigmunda Luxemburského so zástupcami poľskej šľachty. Ich predmetom bolo ukončenie vojenského ťaženia do Poľska a príchod Hedvigy do Krakova.¹⁵ Kráľovná Hedviga sa následne vydala za Vladislava Jagelovského, ktorý sa stal poľským kráľom (4. marca 1386). Hedviga ani jej manžel poľský kráľ Vladislav Jagelovský neboli korunovaní korunou Boleslava Chrabrého, ale nanovo vyrobenými klenotmi. Hedviga je patrónkou Poľska.

Staršia dcéra Ľudovíta Veľkého Mária sa v roku 1382 stáva uhorskou kráľovnou. V tom istom roku 1382 navštívila aj Ľubovniansky hrad a v roku 1385 sa stala manželkou Žigmunda Luxemburského (uhorského kráľa od roku 1387).

Tzv. *Corona privilegia* sa do Poľska vrátila až po rokovaní Vladislava s cisárom Žigmundom Luxemburským v roku 1412. Po vymretí dynastie Jagelovcov v roku 1572 nastupuje v Poľsku éra tzv. eklektických (volených) kráľov.

Korunovačné klenoty poľských kráľov

Za korunovačné klenoty boli považované: koruna, jablko, žezlo, plášť, meč a v ojedinelých prípadoch aj prsteň. Na deň korunovácie boli zhotovený špeciálny korunový trón a ušitý bol aj korunovačný odev pre kráľa.

Koruna bola pôvodne vyrobená z číreho zlata, skladala sa z 9 segmentov v tvare kráľovskej ľalie (symbolizovala kráľovskú krv). Ľalie boli podľa veľkosti obvodu hlavy kráľa odoberané alebo dopĺňané.

Na jednej z ľalií je v smaragde vygravírovaný lev, ktorý symbolizuje české kráľovstvo. Jeho umiestnenie a opodstatnenie na korune vyplýva z rodovej väzby poľských kráľov k českému kráľovstvu. Lev je symbolickou spomienkou na Dobruvu Přemyslovnu, ktorá sa v roku 965 stala manželkou zakladateľa poľského štátu Mieška I. Jedným z ich troch detí bol aj Boleslav Chrabrý – prvý poľský kráľ.

Podľa opisu z roku 1609 zdobilo korunu 117 drahých kameňov väčšieho formátu, 180 menších kameňov a 90 perál. Medzi drahými kameňmi prevládali rubíny, zafíry, smaragdy a diamanty. Koruna zhmotňovala nadprirodzenú moc panovníka, ako aj jeho oprávnenie na kráľovský trón. Bolo ňou korunovaných 17 poľských kráľov.

Okrem koruny určenej na korunováciu používali panovníci tieto ďalšie koruny: homagiálnu (určenú na verejnú prezentáciu kráľa), súkromnú, helmovú a hrobovú korunu. Aj ostatné korunovačné predmety mali svoj osobitný význam a symboliku. Korunovačné jablko symbolizovalo výkon vlády, ktorá svojím rozsahom zahŕňala celý svet. Poľské korunovačné jablko bolo nazývané *jablko Eryka XIV*. Vyrobili ho metódou vyťahovania a vyhotovili ho pre kráľovnú Katarínu Jagelovskú, odvtedy sa používalo ako korunovačná insígnia. Pravdepodobne je na ňom zobrazená mapa sveta z roku 1571.

Žezlo symbolizovalo spravodlivosť vlády poľského kráľa. Sú na ňom zobrazené hlavné atribúty Poľského kráľovstva a dynastie Piastovcov. Meč symbolizoval vojenskú a administratívnu moc panovníka, predstavoval povinnosť kráľa chrániť kráľovstvo a poddaných.

Počas korunovania posledného poľského kráľa Stanislava Augusta Poniatovského v roku 1764 boli korunovačné klenoty zreštaurované a po prvýkrát v histórii vystavené verejnosti v Krakove a vo Varšave. Pri tejto príležitosti boli na žiadosť kráľa vyhotovené náčrty kráľovských insígnií. Ich autor Joseph Christoph Werner na troch nákresoch dôkladne zaznamenal podobu korunovačných klenotov.

Prvá kresba je zobrazuje svetský korunovačný úbor kráľa určený na obrad korunovácie ako aj podobu korunového trónu.¹⁶ Na druhom nákrese sú insígnie, s mimoriadnou pozornosťou

je zachytená korunovačná ľalia a korunovačné žezlo.¹⁷ Korunovačný meč je zobrazený na tretej kresbe.¹⁸

Kráľ Stanislav August prikázal maliarovi Marciellovi Bacciarellimu vytvoriť kolekciu portrétov poľských kráľov. Wernerove kresby ako aj Bacciarelliho portréty sú dnes v kráľovskom zámku vo Varšave a v Kabinete rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave.

V súčasnosti nie je možné vidieť originál koruny určenej na korunováciu (1320 – 1764), pretože ju v roku 1794 pruský cisár Fridrich Viliam II. vyviezol z kráľovskej pokladnice hradu Wavel. Stalo sa tak počas tretieho delenia Poľska medzi Ruskom, Pruskom a Rakúskom.

Fridrich venoval pozornosť predovšetkým korunovačným klenotom ukrytým na hrade Wavel. Ešte pred odovzdaním územia Poľska Rakúsku dal príkaz svojim generálom, aby kráľovskú pokladnicu otvorili a poklad spoločne s korunovačnými klenotmi vyviezli do Vroclavu a následne do Berlína.¹⁹ Tým spečatili osud poľských korunovačných klenotov. Dielo skazy dokončil syn Fridricha Viliama II. Fridrich Viliam III., ktorý dal začiatkom 19. storočia korunovačné klenoty zničiť. Drahé kamene z insígnií vybrali a zlato roztavili. Spoločne s korunovačnou korunou dal pruský kráľ pravdepodobne zničiť aj ďalšie kráľovské insígnie: štyri koruny, štyri žezlá, päť jabĺk, šesť mečov a ďalšie drahocenné kráľovské predmety.

Vzhľadom na význam hradu Ľubovňa a tradíciu uloženia poľských korunovačných klenotov dalo Ľubovnianske múzeum vyhotoviť repliky poľských korunovačných klenotov. Korunovačné klenoty sú vystavené v Kaplnke sv. Michala na hrade Ľubovňa. V roku 2010 ich vyhotovil poľský reštaurátor Józef Walczyk. Dôveryhodným podkladom na ich výrobu sa stali archívne pramene z 18. storočia, nákrasy od Josepha Christopa Wernera a portréty poľských kráľov od Marciella Bacciarelliho. Ľubovnianske múzeum si stárou výstavou replík poľských korunovačných klenotov na hrade Ľubovňa chce pripomenúť jednu z najvýznamnejších historických udalostí v dejinách hradu.²⁰

Poznámky

- 1/ ROŻEK, M.: Polskie koronacje i korony. Krakov 1987, s. 83.
- 2/ KŁACZEWSKI, W.: Jerzy Sebastian Lubomirski. Vroclav 2002, s. 123.
- 3/ KŁACZEWSKI, W.: Jerzy Sebastian Lubomirski. Vroclav 2002, s. 131.
- 4/ Tamže, s. 124.
- 5/ ROŻEK, M.: Polskie koronacje i korony. Krakov 1987, s. 84.
- 6/ ŠTEVÍK, M. – TIMKOVÁ, M.: Dejiny hradu Ľubovňa. Stará Ľubovňa 2005, s. 77.
- 7/ MARCINOWSKA, M.: Lubomirscy starostowie sadowcy i spisy. Nowy Sacz 1998, s. 33.

8/ Tamže, s. 33.

9/ ROSIK, S. – WISZEWSKI, P.: Poczet polskich królów i ksiąząt. Vroclav 2007, s. 217.

10/ MARCINEK, R.: Poczet władców polski. Krakov 2004, s. 10.

11/ MINIEWICZ, J.: Tajemnica polskich koron. Nowy Sacz 2006, s. 10.

12/ ROŻEK, J.: Polskie koronacje i korony. Krakov 1987, s. 35.

13/ ŠTEVÍK, M. – TIMKOVÁ, M.: Dejiny hradu Ľubovňa. Stará Ľubovňa 2005, s. 27.

14/ MARCINEK, R.: Poczet władców polski. Krakov 2004, s. 16.

15/ ŠTEVÍK, M. – TIMKOVÁ, M.: Dejiny hradu Ľubovňa. Stará Ľubovňa 2005, s. 29.

16/ WERNER, J. Ch.: Svetský korunovačný úbor kráľa Stanislava Augusta. Náčrt polovice postavy v korunovačnom úbore, časti oblečenia a trónne kreslo. Originál: Kabinet rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave, zo zbierky kráľa Stanislava Augusta, 1764, inv. č. 8397.

17/ WERNER, J. Ch.: Svetský korunovačný úbor kráľa Stanislava Augusta. Korunovačné klenoty. Originál: Kabinet rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave, zo zbierky kráľa Stanislava Augusta, 1764, inv. č. 8396.

18/ WERNER, J. Ch.: Svetský korunovačný úbor kráľa Stanislava Augusta. Ceremoniálny meč a insígnie Rádu bieleho orla. Originál: Kabinet rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave, zo zbierky kráľa Stanislava Augusta, 1764, inv. č. 8395.

Replika poľského korunovačného žezla
Replika poľského korunovačného žezla

19/ Presný opis prevozu klenotov do Pruska opísal Michal Rożek: Polskie koronacje i korony. Súčasťou je aj interpretácia korešpondencie medzi pruským kráľom Fridrichom II. Wilhelmom a jeho generálom majorom von Ruets.

20/ Ľubovnianske múzeum ďakuje za spoluprácu pri vyhotovení replík poľských korunovačných klenotov Prešovskému samosprávnemu kraju, Mestu Stará Ľubovňa, Občianskemu združeniu Priatelia hradu Ľubovňa, Poľskému inštitútu v Bratislave, Kráľovskému zámku vo Varšave a Kabinetu rytín Univerzitetnej knižnice vo Varšave.

Hrad Ľubovňa dnes
Hrad Ľubovňa dnes

Foto: P. Sás